

หลักการปกครองของฮั่นเฟยจื่อ

The rule of Han Fei Tzu

พระมหาพงศ์ทราทิตย์ ก้องเสียง

Phramaha Pongtaratid Kongseang

หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและศาสนาตะวันออก

Doctor of Philosophy Program in Eastern Philosophy and Religion

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

E mail : pago.pttd@gmail.com

บทคัดย่อ

สำนักนิตินิยม เป็นสำนักที่ให้ความสำคัญกับระบบกฎหมาย มีความเห็นว่ามีมนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย และมีเป้าหมายทางการเมืองการควบคุมทางเมือง ฮั่นเฟยจื่อเป็นนักคิดคนสำคัญของสำนักนิตินิยม แนวคิดของฮั่นเฟยจื่อเป็นลักษณะของการผสมผสานแนวคิดของระบบปรัชญาสำนักเดียวกันและการปรับใช้กึ่งวิพากษ์วิจารณ์ปรัชญาสำนักอื่น ๆ ฮั่นเฟยจื่อเห็นว่าหลักการด้านศีลธรรมและจารีตเป็นวิธีการที่อ่อนแอ ผู้ปกครองไม่สามารถนำคุณธรรมมาใช้ควบคุมให้สังคมมีระเบียบวินัยได้ แต่สิ่งที่เขาเชื่อว่าจะรักษาระเบียบวินัยได้นั้นคือพลังของการข่มขู่ด้วยการลงโทษตามกฎหมายนั่นเอง แนวคิดของฮั่นเฟยจื่อเป็นแนวรัฐนิยม เขามองว่าแนวทางแห่งมนุษยนิยมที่เชิดชูคุณธรรมนั้นมีแต่จะนำความยุ่งเหยิงมาสู่รัฐ เขาให้ความเห็นว่าความเป็นปัจเจกบุคคลต้องแยกออกจากภาวะสาธารณะ เพราะทั้งสองสภาวะขัดแย้งกันเสมอ

หลังจากการศึกษาแนวคิดของฮันเฟยจื๊อแล้ว พบว่า บริบททางสังคมและสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่อาจจะใช้วิธีการเดียวกันมาจัดการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ แต่จะต้องเปลี่ยนแปลงวิธีการให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ ฮันเฟยจื๊อมองความสัมพันธ์ของระบบคุณธรรมกับกฎหมาย ว่าเป็นเรื่องที่เข้ากันไม่ได้ เขามีแนวคิดที่จะส่งเสริมความมั่นคงของรัฐเป็นหลักโดยไม่สนใจระบบคุณธรรม ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดนี้ของฮันเฟยจื๊อมีความขัดแย้งในตนเอง เพราะหากไม่มีระบบคุณธรรมแล้ว จะใช้เกณฑ์อะไรมารับรองอำนาจของผู้ปกครอง กฎหมายนั้นถ้าอยู่ในมือของผู้ปกครองที่ไม่มีคุณธรรมยังจะทำให้บ้านเมืองเกิดความเสียหายมากกว่านั้น ผู้เขียนยังเชื่อว่าคุณธรรมเป็นกลไกสนับสนุนอำนาจรัฐ หลักมนุษยธรรมมีความสำคัญเกื้อกูลต่อการอยู่รอดของรัฐ แม้ว่าในบางสถานการณ์ความเด็ดขาดของกฎหมายจะรองรับความอยู่รอดของรัฐและความมีระเบียบของสังคมก็ตาม ที่สุดแล้วการนำแนวคิดทั้งสองหลักการมาผสมผสานเข้าด้วยกันจะเป็นเครื่องมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะว่าแต่ละแนวคิดมีจุดเด่นในตัวเอง ผู้ปกครองจึงควรนำจุดเด่นที่พบในหลักการเหล่านั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละสภาวะการณ์ เพื่อบรรลุเป้าหมายทางการปกครอง

คำสำคัญ : นิตินิยม, ฮันเฟยจื๊อ, นิติปรัชญา, กฎหมาย,

Abstract

Legalism is one of schools of thought in Chinese philosophy which emphasis on legal system. Legalism sees human as being evil in nature and usually aim to take political control. Han Fei Tzu is the greatest conceptor of Legalism. His concept is characterized as adopting one philosophical concept from various schools of the similar thought which later partly added in some philosophical concepts of other schools in a semi-philosophy manner. According to Han Fei Tzu, ethics and traditional principles are too weak aspects to be used as the main regulations to keep society in order. Therefore, they are not effective tool that a leader of a country should apply to maintain the country's discipline. On the other hand, it is believed that legal punishment is the best tool. Han Fei Tzu's concept is also seen as the polularism as it views the application of ethics would result in the country's chaos. In terms of the relation of individual and community, Han Fei Tzu postulates that these two must be separated because they are always in contrast.

A careful study of Han Fei Tzu's concept reveals that the different context between society and environment couldn't be arranged under one same method. Instead, any method used should be altered to suit the existing situation. Han Fei Tzu sees the relation of ethical system and legal system as two different systems that couldn't be mixed. In fact, he emphasizes on supporting the state security more than ethical system.

This paper argues that Han Fei Tzu's concept has conflict in itself. If there is no ethical system, there will be nothing that could monitor the leader's exercising his power. A legal system in a hand of an unethical leader could ruin the country. This paper strongly argues that ethical

principles, especially the humanitarian principle are the main mechanic that could maintain the state power. Although sometimes the strict law helps maintain the state, the ethical concepts could be combined so that both ethics and law could simultaneously work in enhancing one another. Therefore, the paper suggests that the combination of ethical and legal systems should be considered when a leader needs the most effective tool to run his state.

Keywords : Legalism, Han Fei Tzu, Philosophy of Law, Legal.

บทนำ

แบบแผนในการปกครองของจีนมีวิวัฒนาการมาโดยลำดับ เริ่มจากทฤษฎีอาณัติแห่งสวรรค์ (เทียนหมิง) จัดเป็นแนวคิดทางการเมืองที่ทรงอิทธิพลอย่างสูงของจีน (ทวิป วรดิลก, 2547:79) โดยสาระแล้วเป็นการอ้างสิ่งเหนือประสาทสัมผัสเพื่อสร้างความชอบธรรมในการปกครองหรือล้มล้างการปกครอง ยุคต่อมาจีนได้เกิดสำนักคิดขึ้นอีกหลายสำนักที่มีอิทธิพลต่อสังคมและการปกครองของจีน เช่น ขงจื๊อ เต๋า และสำนักฝ่าเจี๋ย เป็นต้น ขงจื๊อเป็นนักปรัชญายิ่งใหญ่ที่มีอิทธิพลทางความคิดอย่างสูงส่งลึกซึ้งต่อการกำหนดอารยธรรมจีนดั้งเดิม (จรัญ โฆษณานันท์, 2550:297) ปรัชญาขงจื๊อมีแนวคิดหลักคือการเน้นเรื่องคุณธรรมและจารีตประเพณี ตามทัศนะของขงจื๊อ สังคมที่ดีที่สุดคือสังคมที่มีความชอบธรรมตามระบบความสัมพันธ์ทั้งห้า (ทวิวัฒน์ ปุดทริกวิวัฒน์, 2545:53) ถือเป็นหน้าที่ที่คนในสังคมจะต้องปฏิบัติต่อกัน

สำหรับแนวคิดทางการเมืองของเต๋าที่สำคัญคือหลักอู่เหว่ย การกระทำโดยไม่กระทำ เป็นกฎเกณฑ์อันลึกซึ้งที่มนุษย์เข้าใจได้และพึงนำมาปฏิบัติในชีวิต (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:72) ส่วนสำนักฝ่าเจี๋ย หรือสำนักนิตินิยม เป็นสำนักคิดทางนิติปรัชญาของจีนที่มีความชัดเจนมากที่สุด (จรัญ โฆษณานันท์, 2550:309) ยึดถือการใช้กฎหมายเพื่อการควบคุมสังคมและเพื่อความมั่นคงของรัฐ สำหรับนักคิดคนสำคัญของสำนักนิตินิยมที่มีความโดดเด่นคือ อันเฟยจื๊อ เป็นผู้ที่จีนชียองได้ให้ความสำคัญขึ้นชมต่อปรัชญากฎหมายในฐานะเป็นพื้นฐานของการปกครองบ้านเมืองอันเข้มแข็ง (ทวิป วรดิลก, 2547:149) จากแนวคิดทางการเมืองของจีนที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนี้ ต่างก็มีส่วนที่ทำให้จีนมีความเข้มแข็งทางการเมืองประเทศด้วยกันทั้งสิ้น

ในบทความนี้ผู้เขียนมุ่งที่จะเสนอแนวคิดตามหลักการของสำนักนิตินิยมในยุคของอันเฟยจื๊อ ในลักษณะของการเปรียบเทียบกับหลักการของสำนักปรัชญาจีนอื่นๆ ในแนววิพากษ์ เพื่อให้เห็นถึงข้อดีข้อด้อย ประสิทธิภาพและความเหมาะสมในการนำแนวคิดนิติปรัชญาของอันเฟยจื๊อมาใช้ในการปกครอง และเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงเจตนารมณ์ที่แท้จริงของหลักปรัชญานี้ ทั้งนี้ผู้เขียนจะได้นำเสนอแนวคิดหลักของสำนักนิตินิยม ความสัมพันธ์ของแนวคิดอันเฟยจื๊อกับแนวคิดปรัชญา

จีนยุคก่อน ข้อโต้แย้งกับสำนักปรัชญาอื่น และวิพากษ์แนวคิดของฮั่นเฟยจื่อ ตามทัศนะของผู้เขียน เป็นลำดับไป

แนวคิดหลักของสำนักนิตินิยม

สำนักนิตินิยม หรือฝ่าเจีย เป็นสำนักที่เสนอแนวคิดแบบถอนรากถอนโคน ที่สุดในบรรดาสำนักริดจิ้นโบราณ (Wing-Tsit Chan, 1963:251) ชาน วิง ซิต กล่าวว่าเป็นสำนักที่ปฏิเสธมาตรฐานทางจริยธรรมของขงจื่อ และบัญญัติทางศาสนาของโมจื่อ สำนักนิตินิยมเน้นหลักการปกครองที่ต้องเป็นไปตามโลกในปัจจุบัน และไม่เชื่อการนำของอำนาจลึกลับใดทั้งสิ้นนอกเหนือจากอำนาจของผู้ปกครอง ทำให้ได้รับการขนานนามจากนักประวัติศาสตร์ตะวันตกว่าเป็นลัทธิสัจนิยม (เขียน ธีระวิทย์, 2547:22) แนวคิดหลักของสำนักนี้จะมุ่งเน้นให้ความสำคัญกับกฎหมาย (ฝ่า) กุศโลบาย (ชู่) และอำนาจ (ชือ) (Wing-Tsit Chan, 1963:252) แต่ในบทความนี้ ผู้เขียนจะอธิบายโดยการจัดเป็นประเด็นตามลักษณะสำคัญของแนวคิด คือ การให้ความสำคัญกับระบบกฎหมาย การเป็นสำนักที่มีความเห็นวามมนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย และมีเป้าหมายทางการเมืองการควบคุมทางการเมือง มีอธิบายดังต่อไปนี้

1) การให้ความสำคัญกับระบบกฎหมาย

ในบรรดานักปรัชญาสำนักฝ่าเจียยุคก่อน ไม่ว่าจะเป็นกวนจิ้ง กงซุนยัง เซินปู้ไฮ่ และเซินเต้า ต่างก็ให้ความสำคัญต่อกฎหมาย กุศโลบายและอำนาจ ในฐานะเป็นเสาหลักทางปัญญาในการปกครอง (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:144) เพราะเชื่อว่ากฎหมายเป็นกลไกอันสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องนำมาใช้ในการควบคุมให้เกิดความสงบสุขของสังคม สำนักนิตินิยมเชื่อว่าบริบททางสังคมในแต่ละยุคสมัยมีความแตกต่างกัน จึงไม่สามารถที่จะนำวิธีการในระบบจารีตแบบเดิมมาใช้ในการปกครองได้ เนื่องจากไม่สอดคล้องกับเงื่อนไขทางสังคม ระบบกฎหมายจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่เข้ามาทดแทน และกฎหมายจะต้องมีความมั่นคงชัดเจน และตอบสนองต่อความจำเป็นตามยุคสมัยด้วย (Dark Bodde, 1981:181) ดังนั้น สำนักนี้จึงเห็นว่าไม่มีสิ่งอื่นใดอันเป็นหลักที่มั่นคงถาวรในการปกครองประชาชน

นอกเหนือจากกฎหมาย เพราะการปกครองโดยยึดมั่นต่อกฎหมายอย่างเคร่งครัด มีอำนาจและความยำเกรงรองรับอยู่ (จรัญ โฆษณานันท์, 2550:313) ฉะนั้นระบบกฎหมายจึงเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับการใช้ในการปกครองที่จะทำให้เกิดประสิทธิผลมากที่สุด

2) มนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย

ขุนโจอ มีทัศนะต่อเรื่องความชั่วร้ายของมนุษย์ โดยมองว่าเป็นความชั่วร้ายทางศีลธรรมที่เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:148) ขุนโจออธิบายในประเด็นนี้ว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นชั่วร้ายความดีเป็นผลมาจากการกระทำโดยจงใจของมนุษย์ (Burton Watson, 1964:157) โดยธรรมชาติของมนุษย์เกิดมาด้วยความพึงใจในผลประโยชน์ จึงนำไปสู่ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ต่อกัน เมื่อมนุษย์มีความต้องการที่จะตอบสนองตนเองด้วยความพึงใจในประโยชน์ย่อมละเมิดรูปแบบปฏิบัติและกฎเกณฑ์ของสังคม ในขณะที่ขุนโจอมองปัญหาความชั่วร้ายของมนุษย์ว่าควรที่จะแก้ปัญหาโดยการขัดเกลาลักษณะหลักจารีตเพื่อเป้าหมายคือระเบียบของสังคม แต่ปัญหานี้มันเพยจื่อ กลับมองว่า เป็นเรื่องปกติธรรมดาของมนุษย์ การที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการขัดเกลาลักษณะดีนั้นด้วยคำสอนตามหลักจารีตเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง ปัญหานี้จะต้องแก้ไขด้วยการสร้างระบบกฎหมายสาธารณะเพื่อควบคุมมนุษย์ให้อยู่ภายใต้ระเบียบเดียวกัน ผู้กระทำตามย่อมได้รับรางวัล ผู้ฝ่าฝืนจะต้องได้รับการลงโทษ (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:149)

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดนี้จะเห็นได้ว่า จากการมองมนุษย์ในฐานะเป็นธรรมชาติที่ชั่วร้าย เกิดมาพร้อมกับความต้องการตอบสนองผลประโยชน์ต่อตนเอง มีความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉาริษยา ความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐาน จึงนำไปสู่ความขัดแย้งแก่งแย่งผลประโยชน์กัน ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในสังคม ด้วยเหตุที่ธรรมชาติของมนุษย์เป็นแบบนี้ระบบศีลธรรมจึงไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ เพราะถ้าพิจารณาจากทัศนะนี้มนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว เมื่อมองไม่เห็นประโยชน์หรือโทษที่จะได้รับจากการปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติตามระบบศีลธรรม จึงไม่มีแรงจูงใจที่จะเชื่อฟังระบบศีลธรรม แต่จะแก้ไขปัญหานี้ได้ด้วยการใช้ระบบกฎหมายมาควบคุม เพราะตามธรรมชาติของมนุษย์

ย่อมมีความเกรงกลัวต่อความผิด ความเดือดร้อน การเสียผลประโยชน์ ที่จะมีแก่ตน จึงยินยอมปฏิบัติตามระบบกฎหมายเนื่องจากเห็นแก่ประโยชน์นั่นเอง และแนวคิดธรรมชาติอันชั่วร้ายของมนุษย์นี้ก็ไปตอบใจพยานสนับสนุนแนวคิดเรื่องการให้ความสำคัญกับระบบกฎหมายดังกล่าวมาแล้วข้างต้นได้เป็นอย่างดี

3) เป้าหมายทางการควบคุมทางการเมือง

หากจะมองในฐานะที่เป็นเป้าหมาย แนวคิดนิตินิยมที่ให้ความสำคัญกับกฎหมายนั้นมีเป้าหมายหลักอยู่ที่ความมั่นคงของรัฐหรือความสงบเรียบร้อยของสังคมเป็นสำคัญ (จรัญ ไขษณานนท์, 2550:310) ไม่ใช่เป้าหมายเชิงอุดมการณ์ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพหรือความเสมอภาคตามหลักนิติธรรม และมีความแตกต่างจากการปกครองโดยกฎหมายหรือนิติรัฐของตะวันตก กฎหมายตามแนวคิดของสำนักนิตินิยมเป็นลักษณะที่เป็นคำสั่งหรืออำนาจเด็ดขาดของรัฐ (อรุณ ภาณุพงศ์, 2531:19) ดังนั้น กฎหมายจึงสนับสนุนอำนาจเด็ดขาดของรัฐ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางการเมืองเป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมให้ในการบังคับใช้เพื่อการควบคุมทางการเมืองซึ่งเป็นเป้าหมายหลักของผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองย่อมต้องการอำนาจทางการเมืองเพื่อให้สามารถปกครองประชาชนได้อยู่ภายใต้อำนาจให้ปฏิบัติตามนโยบายของรัฐอย่างเคร่งครัด เพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคมอันจะอำนวยประโยชน์ให้กับผู้ปกครอง

โดยสรุปแนวคิดหลักของสำนักนิตินิยม มีลักษณะ 4 ประการ คือ 1. การมองธรรมชาติของมนุษย์เป็นสิ่งที่ชั่วร้าย มีพื้นฐานคือความเห็นแก่ตัว 2. ความไม่เชื่อมั่นในระบบจารีต โดยมองว่าระบบศีลธรรมไม่สามารถโน้มน้าวให้มนุษย์ทำความดีได้สืบเนื่องมาจากการมองมนุษย์เป็นธรรมชาติชั่วร้าย 3. การมุ่งเน้นที่กฎหมาย เพราะถือว่ากฎหมายเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมมนุษย์ที่มีธรรมชาติอันชั่วร้าย เป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์ของสังคม กฎหมาย กุศโลบาย และอำนาจมีลักษณะสัมพันธ์สอดคล้องสนับสนุนกัน ผู้ปกครองที่ชาญฉลาดจึงนำกฎหมายมาเป็นข้อบังคับใช้เป็นกุศโลบายทางการเมืองในการให้รางวัลตอบแทน และลงโทษผู้ทำผิด เพื่อรองรับการสร้างอำนาจการใช้อำนาจและการรักษาอำนาจ 4. กฎหมายกับศีลธรรมหรือความยุติธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกัน เพราะสำนักนิตินิยม

มีเป้าหมายหลักอยู่ที่ความสงบเรียบร้อยของสังคมและเชื่อมั่นว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือความมั่นคงและเจริญรุ่งเรืองของรัฐ กฎหมายไม่จำเป็นที่จะต้องสอดคล้องกับศีลธรรมหากแต่จะต้องเข้าไปสนับสนุนอำนาจและผลประโยชน์อันจะก่อให้เกิดความมั่นคงแก่รัฐ

แนวคิดนิติปรัชญาอันเพยจื่อและความสัมพันธ์กับกระแสความคิดของปรัชญาจีนยุคก่อน

ปรัชญาของอันเพยจื่อ มีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้ปกครอง โดยมีทั้งสามอย่างที่ผู้ปกครองจะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ในการปกครองบ้านเมือง คือ 1. ฝ่า (法) กฎหมายและระบบกฎหมายจะเป็นตัวปกป้องประชาชนและกษัตริย์จากความผิดพลาด กฎหมายจะเที่ยงธรรมเหมือนสวรรค์ คือ เจ้าฟ้ามหากษัตริย์ก็ไม่อยู่เหนือกฎหมาย กษัตริย์ก็ไม่ผิดต่อเครือญาติ ผู้ใดปกครองที่ไม่ลำบากใจเวลาปฏิบัติตามคำสั่งหรือกฎหมาย 2. ชื่อ (勢) อำนาจ อำนาจบารมีช่วยเพิ่มอำนาจของพระบัญชาให้น่าเกรงขาม ใช้อำนาจในการตรวจสอบ กษัตริย์ต้องคอยตรวจสอบความประพฤติของประชาชน ลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย ปูเนบำเหน็จความดีความชอบแก่ผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย ทำอย่างนี้ก็สามารถปกครองประชาชนให้เรียบร้อยได้ไม่ว่าจะมีจำนวนประชากรมากน้อยเพียงไร 3. ชู (术) การใช้คนหรือกุศโลบาย กษัตริย์นั้นต้องใช้อำนาจเพื่อตรวจสอบความประพฤติของประชาชน แต่จะอย่างไรเพื่อไม่ให้กระทำมากจนเกินไป วิธีแก้คือ กษัตริย์ต้องห้ามทำสิ่งเหล่านี้ด้วยตัวเอง ขอแค่เพียงมี ชู หรือศิลปะการปกครอง ก็จะได้คนที่ถูกต้องมาปฏิบัติทุกอย่างแทนพระองค์ (http://th.wikipedia.org/wiki/หาน_เพยจื่อ) อันเพยจื่อแม้จะเป็นนักคิดที่โดดเด่นของสำนักนิตินิยมแต่ก็ไม่ใช่เจ้าสำนักผู้ให้กำเนิดแนวคิดนิตินิยมคนแรก (จรัญ ไขษณานันท์, 2550:310) ดังนั้น เราจึงจะเห็นได้ว่าแนวคิดของอันเพยจื่อเกิดจากการสืบทอด ผสมผสาน และปรับใช้แนวคิดนักปรัชญายุคก่อนให้เป็นแนวคิดของเขาเอง

1) แนวคิดของอันเพยจื่อกับการสืบทอดและผสมผสานแนวคิดปรัชญา ยุคก่อน

หลักการพื้นฐานของอันเพยจื่อนั้นประกอบขึ้นมาจากหลักคำสอนของสำนักปรัชญาต่าง ๆ ในยุคก่อนหน้าเขาทั้งสิ้น (ปรกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์, 2534:2) จะเห็นว่าเป็นการนำแนวคิดทางปรัชญาจีนมาจัดวางใหม่ให้เป็นระบบ จึงถือได้ว่าอันเพยจื่อเป็นนักผสมผสานทางความคิดที่ยอดเยี่ยม โดยเฉพาะในสิ่งที่เขาสืบทอดและจัดระบบความคิดทางปรัชญายุคก่อน (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:143) โดยในส่วนนี้ผู้เขียนจะได้อธิบายถึงลักษณะความสัมพันธ์ทางความคิดของอันเพยจื่อกับแนวคิดปรัชญาจีนยุคก่อน การสืบทอดผสมผสานแนวความคิดซึ่งเป็นหลักการสำคัญของนักคิดหลาย ๆ ท่าน เป็นต้นว่าแนวคิดของกงซุนยัง เซินปู้ไฮ่ และเซินเต๋า มีลักษณะคือการนำข้อคิดเด่น ๆ ของแต่ละท่านมาผสมผสานกันและพัฒนามาเป็นระบบเดียวกัน เกิดเป็นแนวคิดใหม่ เพื่อเป้าหมายทางการปกครอง ซึ่งในการอธิบายประเด็นนี้เพื่อให้เห็นภาพได้ชัดเจน ผู้เขียนได้นำบทจรณาของอันเพยจื่อบางส่วนมาแสดง ดังนี้

“มีผู้ตั้งปุจฉาขึ้นว่า ระหว่างเซินปู้ไฮ่ และกงซุนยัง คำสอนของทั้งสองนี้ของผู้ใดจะมีความจำเป็นต่ออาณาจักรมากกว่ากัน วิสัยเห็นว่า มิอาจจะวัด ความเหลื่อมล้ำระหว่างคำสอนทั้งสองนี้ได้ อันมนุษย์แม้มิได้อาหารเลี้ยงชีพเพียงสิบวันก็ถึงแก่ชีวิต ในท่ามกลางความหนาวเหน็บ แม้มีอาศัยภูเขาอาภรณ์คุ้มตน ก็อาจสิ้นชีวิตได้เช่นกัน จะให้ตอบได้อย่างไรว่า อาหารหรือเสื้อผ้าอันใดจะมีความสำคัญกว่ากัน” (ปรกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์, 2534:13)

จากบทจรณานี้ ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่า อันเพยจื่อได้นำจุดเด่นของทั้งสองแนวคิดมาผสมผสานเป็นระบบเดียวกัน โดยให้ความสำคัญและชี้ให้เห็นว่าในระบบการปกครอง กฎหมายและกฏโลบายต่างก็เป็นสิ่งจำเป็นจะละเลยสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้ เพราะทั้งสองสิ่งมีความสัมพันธ์กันในฐานะสนับสนุนในหลักการของซึ่งกันและกัน ให้มีความสมบูรณ์ อันจะส่งผลนำไปสู่อำนาจซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของแนวคิดนิตินิยมอันเพยจื่อ ดังนั้น ตัวอย่างนี้จึงเป็นเครื่องยืนยันและสามารถอธิบายถึงลักษณะการเป็นผู้สืบทอดและผสมผสานแนวคิดพัฒนามาเป็นระบบแนวคิดใหม่ of อันเพยจื่อได้เป็นอย่างดี

2) แนวคิดของฮันเพ็ญจื่อกับการปรับใช้กึ่งวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดกลุ่มขงจื้อและเต๋า

แนวคิดกลุ่มขงจื้อและเต๋าท่างก็มีอิทธิพลและมีความสัมพันธ์ต่อแนวคิดของฮันเพ็ญจื่อ ในแง่ของการนำมาปรับใช้กึ่งวิพากษ์วิจารณ์ขงจื้อให้ความสำคัญกับการแก้ไขนามให้ถูกต้อง (หลักเจิ้งหมิง) ในกระบวนการปกครองหรือจัดระเบียบสังคม (James Legge, 1966:105-106) ฮันเพ็ญจื่อก็ได้เสนอแนวคิดการแก้ไขนามให้ถูกต้องเช่นกัน โดยเรียงหลักการนี้ว่า “สิ่งหมิง” ซึ่งตรงนี้ผู้เขียนจะได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของแนวคิดเรื่องนามของทั้งสองสำนัก โดยความหมายตามหลักการของขงจื้อแล้ว เจิ้งหมิง ก็คือการกำหนดบทบาทหน้าที่ กฎเกณฑ์ทางจริยธรรมระหว่างบุคคลในระบบความสัมพันธ์ทั้งห้า ซึ่งแต่ละฝ่ายมีพันธกิจต่อกัน (สุวรรณ สถาอานันท์, 2539:146) ดังนั้น การแก้ไขนามตามทัศนะของขงจื้อจึงเป็นการกำหนดบทบาทตามความประพฤติทางจริยะ นามและหน้าที่มีความสอดคล้องกัน ส่วนสิ่งหมิง ของฮันเพ็ญจื่อ จะเน้นที่ความสอดคล้องกันระหว่าง นาม กับความจริง โดยนัยทางการควบคุมคำพูดกับผลของการปฏิบัติให้มีความสอดคล้องกัน นาม ของฮันเพ็ญจื่อ ถูกใช้ในบริบทของการควบคุมผลงานของเหล่าขุนนางโดยมีการให้รางวัลและบทลงโทษเป็นเครื่องกำกับ (สุวรรณ สถาอานันท์, 2539:147) ดังนั้น เราจึงมองเห็นความแตกต่างในการเน้นความสำคัญของ นาม ในทัศนะของขงจื้อและฮันเพ็ญจื่อ จากการกำหนดบทบาทความสัมพันธ์และเป้าหมายของหลักการ ในขณะที่ขงจื้อเน้นเป้าหมายไปที่การขัดเกลาทางจริยธรรม แต่ฮันเพ็ญจื่อกลับเน้นไปที่อำนาจทางการปกครองโดยตรง

ในประเด็นธรรมชาติอันชั่วร้ายของมนุษย์ก็เช่นกัน แม้ว่าฮันเพ็ญจื่อจะรับเอาอิทธิพลทางความคิดนี้มาจากขุ่่นจื่อ มองธรรมชาติมนุษย์เป็นสิ่งชั่วร้ายเหมือนกัน แต่หากพิจารณาในรายละเอียดแล้ว จะมีความแตกต่างกันในแง่ของวิธีคิดและวิธีการจัดการกับธรรมชาติของมนุษย์

นอกจากนั้นฮันเพ็ญจื่อยังได้นำ หลักอุ๋นเหว่ย การกระทำโดยไม่กระทำ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญในแนวคิดเต๋า มาปรับใช้ให้เข้ากับระบบคิดของตน อุ๋นเหว่ยถูกนำมาใช้เป็นกลวิธีการปกครอง (สุวรรณ สถาอานันท์, 2539:150) เขากล่าวว่า ผู้ปกครอง

ที่ชาญฉลาดจะรออย่างนิ่งสงบและว่างเปล่า ปลดปล่อยให้นามทั้งปวง नियามตนเอง ปลดปล่อยให้เหตุการณ์ต่าง ๆ ดำเนินไปถึงที่สุด วิธีดำรงอยู่ในสิ่งที่ซึ่งมองไม่เห็น และทำงานในที่ซึ่งไม่มีผู้ใดรู้เห็น การทำตัวให้ว่าง นิ่ง สงบ จะทำให้มองเห็นจุดบกพร่องของผู้อื่นจากมุมมืดที่ผู้ปกครองดำรงอยู่ (Burton Watson, 1964:16) ผู้ปกครองทำให้ผู้มีคุณค่าแสดงความสามารถออกมา แล้วใช้พวกเขาอย่างเหมาะสม วิธีนี้จะทำให้ผู้ปกครองเองมีค่าไม่รู้จบ เมื่อมีผลงานความดีความชอบจะตกเป็นของผู้ปกครอง เมื่อมีข้อผิดพลาดเหล่าขุนนางอำมาตย์ต้องรับผิดชอบ ด้วยวิธีนี้นามของผู้ปกครองก็ไม่เสียหาย เหล่าขุนนางเป็นผู้ลงแรง ผู้ปกครองเป็นผู้เก็บเกี่ยวผลสำเร็จ (Burton Watson, 1964:17) จะเห็นได้ว่าอันเพยจื่อได้นำหลักอุ๋นเหว่ยมาปรับใช้ให้เป็นกลวิธีการปกครองของตน การกระทำโดยไม่กระทำเป็นหลักการใช้คนโดยที่ผู้ปกครองดำรงอยู่เหนือการกระทำ เมื่ออยู่ที่สูงมองลงสู่ที่ต่ำย่อมเห็นในมุมมองที่กว้างไกล จึงทำให้การปกครองเกิดประสิทธิภาพสามารถบรรลุเป้าหมายได้ในที่สุด ซึ่งหมายถึงการไม่ลงโทษนั่นเอง

ในประเด็นความสัมพันธ์ของแนวคิดอันเพยจื่อกับแนวคิดกลุ่มขงจื้อและเต๋า ในแง่ของการปรับใช้ก็ถึงวิพากษ์วิจารณ์นั้น อันเพยจื่อจะนำเอาหลักการสำคัญของนักคิดเหล่านั้นมาวิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์ และแก้ไขให้เข้ากับแนวคิดของตน โดยส่วนใหญ่แล้วจะวิพากษ์วิจารณ์ประเด็นที่เป็นหลักการด้านศีลธรรมและจารีตว่าเป็นวิธีการที่อ่อนแอไม่สามารถนำมาใช้ควบคุมสังคมมนุษย์อย่างมีประสิทธิภาพได้ มีเพียงกฎหมายเท่านั้นที่จะใช้ควบคุมได้ ดังนั้นเขาจึงนำเอาหลักการเหล่านั้นมาปรับมโนทัศน์โดยใช้วิธีทางกฎหมายมาอธิบายเพื่อบรรลุเป้าหมายทางการปกครอง แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่นั้นจึงล้วนสอดคล้องและสนับสนุนแนวความคิดนิตินิยม กลายเป็นหลักปรัชญาของเขาเอง

ข้อโต้แย้งของฮั่นเพยจื่อต่อแนวคิดสำนักปรัชญาจีนอื่น ๆ

ด้วยหลักปรัชญาของฮั่นเพยจื่อมีลักษณะของการสืบทอดผสมผสานและปรับใช้ทั้งวิพากษ์วิจารณ์หลักปรัชญาจีนอื่น ๆ ดังนั้นการที่จะอธิบายหลักปรัชญานี้ให้เกิดความเข้าใจ จะต้องศึกษาถึงข้อโต้แย้งที่ฮั่นเพยจื่อมีต่อสำนักคิดต่าง ๆ ในประเด็นนี้ ผู้เขียนจะขอนำเสนอข้อโต้แย้งใน 3 ประเด็นนี้ ประกอบด้วย ข้อโต้แย้งแนวคิดการให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่มากกว่าแบบแผนในอดีต ข้อโต้แย้งในประเด็นคุณธรรมและกฎหมาย และข้อโต้แย้งในประเด็นมนุษยนิยมและรัฐนิยม ตามลำดับ

1) ข้อโต้แย้งแนวคิดการให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่มากกว่าแบบแผนในอดีต

มีประเด็นข้อโต้แย้งในเรื่องของการให้ความสำคัญกับอดีตอันจะนำไปสู่ผลลัพธ์ในปัจจุบัน จากการมองโดยทัศนะที่แตกต่างกัน ขงจื้อ ให้ความสำคัญและความสำคัญกับอดีตโดยมองอดีตเป็นคำตอบทางภูมิปัญญาของมนุษย์ เป็นปทัสถานแห่งความจริง ความดี และความงาม (สุวรรณา สถาอานันท์, 2533:82-88) จะเห็นได้ว่าทัศนะเรื่องกาลของขงจื้อ เขามองอดีตว่าเป็นบทเรียนหรือหลักการปฏิบัติตนสำหรับปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับจารีตที่วางเป็นแม่แบบไว้ เพราะฉะนั้นการปฏิบัติตามแนวทางจารีตจึงเป็นสิ่งที่นำไปสู่ความจริง ความดี และความงาม ส่วนลัทธิเต๋าในคัมภีร์เต๋าเต๋อจิง ให้ความสำคัญกับจุดเริ่มต้นของสรรพสิ่ง เพราะถือว่า อดีตคือที่มาของสรรพสิ่ง และภาวะดั้งเดิมอันสมดุลสันติของสรรพสิ่งทั้งมวล (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:153) ดังนั้นถึงแม้ว่าเต๋าจะไม่ได้ให้ความสำคัญแก่จารีต แต่ตามหลักคำสอนแล้ว เต๋า ได้ให้ความสำคัญกับอดีตเช่นเดียวกับขงจื้อ ในฐานะที่อดีตคือกำเนิดของสรรพสิ่ง และสรรพสิ่งจะต้องหวนคืนสู่สมดุล ณ จุดเริ่มต้น

ฮั่นเพยจื่อ ได้แย้งในแนวคิดเรื่องนี้ว่า อดีตเป็นเพียงกาลที่ล่วงไปไม่อาจหวนคืน มีเพียงปัจจุบันเท่านั้นที่เป็นจริง และเป็นเกณฑ์วัดประสิทธิภาพประสิทธิผลของสิ่งต่าง ๆ (Burton Watson, 1964:96) ดังนั้นตามทัศนะนี้อดีตจึงเป็นเพียงเหตุบังเอิญที่ไม่อาจย้อนกลับมาเกิดขึ้นอีก และเขาก็ได้แสดงข้อเปรียบเทียบไว้ว่า “ชาวนาแคว้นสั่งกำลังไถนาอยู่ โดยมีตอไม้ตอหนึ่งอยู่กลางนา ขณะนั้นมีกระต่าย

ตัวหนึ่งวิ่งผ่านท้องนาและบังเอิญไปชนต้นไม้คอหักตาย ชาวนาเห็นเช่นนั้น ก็เลิกไถนาไปจดจ้องต้นไม้ด้วยความหวังว่าจะมีกระต่ายวิ่งมาชนต้นไม้อีก แต่ก็ไม่มีกระต่ายวิ่งมาชนต้นไม้อีกเลย” (Burton Watson, 1964:97) จากการเปรียบเทียบนี้จะเห็นว่า ฮั่นเฟยจื่อต้องการยืนยันว่า อดีตเป็นเพียงเรื่องบังเอิญ เราไม่สามารถใช้วิธีการเดียวกันหรือวิธีการที่เคยประสบความสำเร็จในอดีตมาใช้แก้ปัญหาในปัจจุบันได้ เพราะเขาเชื่อว่าสภาวะการณ์เปลี่ยนไปวิธีการจะต้องเปลี่ยนตาม

ด้วยสภาวะการณ์ที่แตกต่างกันนี้ ฮั่นเฟยจื่อจึงมองว่า สังคมหรือผู้คนในอดีตไม่ได้ดีไปกว่าสังคมและผู้คนในปัจจุบัน เพียงแต่ว่าในบริบททางสังคมและสภาพแวดล้อมในอดีตไม่ได้บีบคั้นเหมือนในปัจจุบัน ในประเด็นนี้มีอธิบายไว้ว่า ในอดีตพืชพันธุ์ธัญญาหารอุดมสมบูรณ์เพียงพอต่อการดำรงชีพ ขนนกหนึ่งสัตว์ก็มีมากมายเพียงพอต่อการนึ่งหม่ ดังนั้นจึงไม่มีใครดิ้นรนต่อสู้เพื่อปัจจัยการดำรงอยู่ เพราะสมัยนั้นผู้คนมีน้อย ข้าวของมีมากจึงไม่มีใครทะเลาะเบาะแว้งกัน ซึ่งมีความแตกต่างจากสภาวะการณ์ปัจจุบัน ที่ผู้คนมีมากขึ้นแต่ข้าวของกลับน้อยลง ทำให้ผู้คนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดนำมาซึ่งการทะเลาะเบาะแว้งแย่งชิงทรัพยากรกัน ดังนั้นเราจึงเห็นได้ว่าผู้คนในอดีตไม่ได้ดีไปกว่าผู้คนในปัจจุบัน เพียงแต่ในสภาวะการณ์ในอดีตไม่ได้บีบบังคับให้เขากระทำการชั่วร้ายเท่านั้น เรื่องนี้เป็นเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของฮั่นเฟยจื่อได้อย่างสมเหตุสมผล

ขงจื๊อมองว่าการปฏิบัติตามจารีต ตั้งอยู่ในจริยธรรม เป็นความดี เป็นสิ่งที่คนในสังคมมีหน้าที่ต้องปฏิบัติต่อกัน ฮั่นเฟยจื่อกลับมองว่า เป็นเพียงความเหมาะสมกับสภาวะการณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น เพราะเป็นธรรมชาติธรรมดาที่ผู้คนจะกระทำการต่าง ๆ เพื่อผลประโยชน์ของตน (สุวรรณ สถาananท์, 2539:158) ดังนั้นการกระทำเชิงจริยะในทัศนะของฮั่นเฟยจื่อจึงเป็นเพียงกฎแห่งสภาวะการณ์เท่านั้น เพราะเขามองว่าหากจะมองการที่กษัตริย์เหยาและซุ่น สละราชสมบัติถือเป็นแม่แบบของราชาปราชญ์นั้นไม่ถูกต้อง เพราะจากสภาพความเป็นอยู่ของกษัตริย์ยุคนั้นไม่ได้กินดีอยู่ดีไปกว่าคนธรรมดาสามัญ หากแต่ต้องทำงานหนักและรับผิดชอบมากกว่าการยอมสละราชสมบัตินั้นจึงไม่ถือว่าเป็นคุณธรรมแต่อย่างใด เป็นเพียงการสละทิ้งภาระเท่านั้น ต่างกับยุคปัจจุบัน แม้ขุนนางเล็ก ๆ ยังมีความเป็นอยู่ที่มั่งคั่ง

มีผลประโยชน์ในการดำรงตำแหน่ง คนมีเยื่อตำแหน่งมีน้อยจึงต้องมีการแย่งชิงกัน เมื่อพิจารณาตามแนวคิดของฮันเฟยจื๊อ จึงจะเห็นว่า เมื่อคนในอดีตมองผลประโยชน์ทางวัตถุว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ ไม่ใช่เพราะว่าเขาเป็นผู้เปี่ยมด้วยคุณธรรม เพียงแต่อยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่มีความจำเป็น และการที่คนในปัจจุบันกระเสือกกระสนอยากได้ตำแหน่งก็ไม่ได้หมายความว่าเขาดำช้า เพียงแต่เป็นเพราะมองว่าอำนาจที่จะได้นั้นยิ่งใหญ่เมื่อปราศอุปการะ ในกรณีการลงโทษก็เช่นกัน ลงโทษเบาก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีเมตตาธรรม ลงโทษหนักก็ไม่ได้หมายความว่าโหดร้าย เพียงแต่ถือตามวิธีที่เหมาะสมแก่กาลสมัย สภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และวิธีการกับสภาวะการณ์ก็ต้องเปลี่ยนแปลงตามสภาวะการณ์ (Burton Watson, 1964:98-99)

ทั้งหมดนี้หากเราพิจารณาให้ชัดเจนจะทำให้เราเห็นถึงแนวคิดของฮันเฟยจื๊อ ที่ให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของวิธีการที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ มากกว่าที่จะมองเรื่องของขนบธรรมเนียมวิธีปฏิบัติในอดีต หรือวิทยาการวิธีการในปัจจุบัน เขาให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์เป็นหลัก ดังนั้น วิธีการที่จะนำมาใช้จะต้องสอดคล้องกับสภาวะการณ์ไม่ว่าจะวิธีไหนในอดีตหรือปัจจุบันหากมีความสอดคล้องกับสภาวะการณ์แล้วเขาก็พร้อมนำมาปรับใช้

2) ข้อโต้แย้งในประเด็นคุณธรรมและกฎหมาย

ในประเด็นข้อโต้แย้งเรื่องความสัมพันธ์กันระหว่างระบบคุณธรรมและกฎหมาย ขงจื๊อมองว่าเครื่องมือหลักที่เป็นจารีตแห่งวิถีชีวิตของคนในสังคมจากระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ นั่นคือหลักจริยธรรม ส่วนกฎหมาย ขงจื๊อมองว่าไม่ใช่รากฐานของระเบียบสังคมเหมือนกับจารีตเป็นเพียงเครื่องมือรองเท่านั้น (สุวรรณา สถาอานันท์, 2539:161) ฮันเฟยจื๊อกลับมองว่า การปกครองกับคุณธรรมจริยธรรมส่วนตัวของผู้ปกครองไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งเดียวกัน ไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับการปกครอง (A.C.Graham, 1989:267) ดังที่ฮันเฟยจื๊อได้แสดงข้อโต้แย้งไว้ว่า

“กษัตริย์เหียนเป็นผู้ทรงคุณธรรม แต่รัฐสุของท่านถูกรุกรานราบคาบ จี๋อั่งใช้วาทะศิลป์และกฎหมายแต่รัฐหลู่กลับต้องเสียดินแดน ดังนั้นจึงเห็นได้ชัดว่า คุณธรรม วาทะศิลป์ กฎมณียญา ไม่สามารถที่จะรักษารัฐไว้ได้ จงละคุณธรรมและกฎหมาย เพื่อมาสร้างกองทัพอันเข้มแข็งจึงจะต่อต้านผู้รุกรานได้” (Burton Watson,

1964:100) จากตัวอย่างนี้อันเพยจื่อชี้ให้เห็นว่าเครื่องมือที่จะประกันความอยู่รอดของรัฐนั้นไม่ใช่การมีมนุษยธรรมหากแต่เป็นการสร้างกองกำลังที่เข้มแข็งต่างหาก ดังนั้นผู้ปกครองจึงควรหันมาให้ความสำคัญกับกลวิธีทางการปกครองและกฎหมายมากกว่าระบบคุณธรรม

นอกจากนี้อันเพยจื่อยังวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของขงจื้อ ว่าด้วยเรื่องการปกครองตามหลักความสัมพันธ์อันบิดากับบุตร เป็นรูปแบบที่พึงปรารถนาสำหรับรัฐกับประชาชน โดยเขาแย้งว่า หากปกครองแบบบิดาปกครองบุตรในกรณีที่เป็นบิดาไว้ระเบียบกับบุตรเกรงเราจะจัดการเช่นไร ความรักของพ่อแม่ที่ถือว่าเป็นความรักที่ยิ่งใหญ่ไม่อาจทำให้บุตรหลานมีความประพฤติดีเสมอไป เมื่อเป็นเช่นนั้น ความรักก็ไม่อาจทำให้ประชาชนมีระเบียบวินัยได้ (Burton Watson, 1964:101) หากจะมองในแง่ความสัมพันธ์ของคุณธรรมกับอำนาจอันเพยจื่อมองว่าเป็นสิ่งที่เข้ากันไม่ได้ เหมือนน้ำกับน้ำมัน จึงไม่สามารถนำคุณธรรมมาใช้ควบคุมให้สังคมมีระเบียบวินัย แต่สิ่งที่เขาเชื่อว่าจะรักษาระเบียบวินัยได้นั้นคือพลังอำนาจการข่มขู่ด้วยการลงโทษตามกฎหมายนั่นเอง โดยเฉพาะในกรณีการปกครองของรัฐการใช้กฎหมายในการปกครองจะทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อการจัดระเบียบสังคม ดังนั้นเขาจึงปฏิเสธระบบคุณธรรมของขงจื่อ

3) ข้อโต้แย้งในประเด็นมนุษยนิยมและรัฐนิยม

แนวคิดของขงจื่อเป็นแนวมนุษยนิยม ให้ความสำคัญกับการกล่อมเกลามนุษย์ให้สมบูรณ์โดยหลักจริยธรรม ขงจื่อมองว่าบุตรผู้กตัญญูกับพสกนิกรผู้จงรักภักดีมีความสอดคล้องกัน คัมภีร์ขงจื่อมีบันทึกไว้ว่า “มีน้อยคนนักที่กตัญญูต่อพ่อแม่และรักพี่น้องจะพึงใจกับการลบหลู่ผู้บังคับบัญชา และไม่มีผู้ใดเลยที่เมื่อไม่พึงใจในการลบหลู่ผู้บังคับบัญชาจะพึงใจในการก่อความวุ่นวาย” (James Legge, 1966:18) มนุษย์ผู้ได้รับการขัดเกลาทางจริยธรรมย่อมมีจิตใจดีงาม ความดีงามนี้จะ เป็นลักษณะนิสัยที่ติดตัวเขาไป ทำให้โอกาสการแสดงออกทางความประพฤติที่ดี ความรักความโอบอ้อมอารี ไม่ว่าจะเป็นกับคนในครอบครัว ผู้บังคับบัญชา หรือบุคคลอื่น มีเท่ากัน เพราะการขัดเขลาทางจริยธรรมนี้เป็นรากฐานที่ฝังลึกอยู่ภายในจิตใจ ขงจื่อ จึงเห็นว่าการปลูกฝังจริยธรรมแก่มนุษย์นั้นจะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณค่าให้กับสังคม และจะนำไปสู่ความสงบเรียบร้อยทางการปกครองในที่สุด

อันเพยจื่อโต้แย้งว่า แนวทางแห่งมนุษยนิยมที่เชิดชูคุณธรรมนั้นมีแต่จะนำความยุ่งเหยิงมาสู่รัฐ โดยเขาให้ความเห็นว่า ความเป็นส่วนตัวของบุคคลต้องแยกออกจากภาวะสาธารณะ เพราะทั้งสองสภาวะขัดแย้งกันเสมอ (Burton Watson, 1964:106) เขายกตัวอย่างว่า “ชายผู้หนึ่งแห่งรัฐหลู่ถูกเกณฑ์ไปทำสงคราม เมื่อต้องประจันหน้ากับข้าศึก เขาหนีทัพถึง 3 ครั้ง ด้วยเหตุผลที่ว่า เขามีบิดาผู้แก่แล้วต้องดูแล ขงจื่อเห็นว่าชายผู้นี้มีความกตัญญู จึงส่งเสริมให้ได้เลื่อนตำแหน่ง ดังนั้นอันเพยจื่อจึงชี้ให้เห็นว่า บุตรกตัญญูต่อบิดาอาจเป็นคนทรยศต่อผู้ปกครองก็ได้ (Burton Watson, 1964:106) การเชิดชูชายผู้หนึ่งของขงจื่อมีแต่จะนำความอ่อนแอมาสู่รัฐ ในทางตรงกันข้ามกรณีคังผู้จงรักภักดีต่อรัฐ ไปแจ้งความว่าบิดาของตนขโมยแกะ กลับถูกนำไปประหารเป็นเครื่องยืนยันว่าพสกนิกรผู้ซื่อสัตย์อาจเป็นผู้ก่อตัญญูต่อบิดา เมื่อผลประโยชน์ของรัฐและผลประโยชน์ส่วนตัวขัดแย้งกันผลประโยชน์ทั้งสองฝ่ายจะอยู่คู่กันไม่ได้ (Burton Watson, 1964:107) เมื่อได้พบกับสภาวะการณ์ที่ขัดแย้งกันเช่นนี้ ตามทัศนะของอันเพยจื่อที่ว่าควรเลือกแนวทางที่เป็นไปเพื่อความมั่นคงของรัฐ ให้ถือเอาประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก จะต้องเสียผลประโยชน์ส่วนตัวเพื่อส่วนรวม เป็นแนวคิดเชิงรัฐนิยม ให้ความสำคัญกับอำนาจรัฐ ความแข็งแกร่งแห่งรัฐเป็นเป้าหมายสูงสุด

วิพากษ์แนวคิดอันเพยจื่อตามทัศนะของผู้เขียน

จากประเด็นข้อโต้แย้งข้างต้น ผู้เขียนทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับทัศนะของอันเพยจื่อ บางประเด็นข้อโต้แย้งของอันเพยจื่อมีความสมเหตุสมผล แต่ในบางประเด็นก็พบความขัดแย้งในตนเอง ดังนั้นผู้เขียนจึงจะแสดงทัศนะต่อประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1) ทัศนะต่อประเด็นการให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่มากกว่าแบบแผนในอดีต

แนวคิดเรื่องการให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์ที่เป็นอยู่มากกว่าแบบแผนในอดีตนี้ ผู้เขียนมองว่าการให้เหตุผลของอันเพยจื่อมีความสมเหตุสมผล และ

เห็นด้วยว่าในบริบททางสังคมและสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่อาจจะใช้วิธีการเดียวกันมาจัดการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ แต่ก็คิดว่าวิธีการในอดีตสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ในฐานะเป็นบทเรียนหรือกรณีศึกษา เมื่อพิจารณาโดยละเอียดจะเห็นว่าแท้จริงแล้วอันเพยจื่อก็ไม่ได้ปฏิเสธบทเรียนจากอดีตอย่างสิ้นเชิง แนวคิดของเขาจะให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของวิธีการที่ทำให้บรรลุเป้าหมาย มากกว่าที่จะมองเรื่องของขนบธรรมเนียมวิธีปฏิบัติในอดีต หรือวิทยาการวิธีการในปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์เป็นหลักแล้วจึงมาพิจารณาหาวิธีการที่เหมาะสมกับสภาวะการณ์นั้น ๆ ดังนั้น ผู้เขียนจึงเห็นด้วยกับแนวคิดที่ว่า วิธีการที่จะนำมาใช้จะต้องสอดคล้องกับสภาวะการณ์ ไม่ว่าจะเป็นวิธีการในอดีตหรือปัจจุบันหากมีความสอดคล้องกับสภาวะการณ์ เหมาะสมกับกาลเทศะก็ถือได้ว่าเป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพอันจะสามารถนำไปสู่จุดมุ่งหมายได้

2) ทศนะต่อประเด็นคุณธรรมและกฎหมาย

อันเพยจื่อปฏิเสธความสัมพันธ์ของระบบคุณธรรมกับกฎหมาย โดยมองว่าเป็นเรื่องที่เข้ากันไม่ได้ ผู้เขียนมองสาเหตุของแนวคิดนี้ว่า อันเพยจื่อได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมในยุคสมัยของเขา เนื่องจากเขาอยู่ในราชวงศ์ฮั่น เป็นชนชั้นผู้ปกครองและอยู่ในยุคของภาวะสงคราม จึงทำให้เขามีแนวคิดที่จะส่งเสริมความมั่นคงของรัฐเป็นหลักโดยไม่สนใจระบบคุณธรรม ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดนี้ของอันเพยจื่อมีความขัดแย้งในตนเอง หากไม่มีระบบคุณธรรมแล้วจะใช้เกณฑ์อะไรมารับรองอำนาจของผู้ปกครอง กฎหมายนั้นถ้าอยู่ในมือของผู้ปกครองที่ไม่มีคุณธรรมยิ่งจะทำให้บ้านเมืองเกิดหายนะมากเท่านั้น เป็นที่สังเกตว่าในเมื่อเขาเห็นว่าแนวคิดกุศโลบายของเซินปู้ไฮ่กับระบบกฎหมายของกงซุนยังเป็นสิ่งที่ต้องมีความคู่กันไป ในทางกลับกันเขาควรจะยอมรับความสัมพันธ์ของระบบคุณธรรมและกฎหมายได้เช่นกัน ผู้เขียนมองว่าคุณธรรมและกฎหมายควรมีความสำคัญควบคู่กันไป เพราะการใช้กฎหมายสามารถควบคุมได้เพียงร่างกาย แต่คุณธรรมต่างหากที่อยู่ในจิตใจ ดังนั้นเมื่อเราเห็นความสำคัญของทั้งสองระบบ เราก็สามารถนำมาเป็นหลักทางการปกครองในลักษณะสนับสนุนในหลักการของกันและกันได้ อย่างมีประสิทธิภาพโดยการนำบทลงโทษทางกฎหมายมาบังคับใช้ในสถานการณ์เฉพาะหน้าภายใต้

กรอบของระบบคุณธรรม หากมีกรณีขัดแย้งกันของระบบทั้งสอง ก็สามารถยกขึ้นมาพิจารณาตัดสินเป็นกรณีไป โดยยึดความสมเหตุสมผลและพิจารณาถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นเป็นหลัก

3) ทศนะต่อประเด็นมนุษยนิยมและรัฐนิยม

ความมั่นคงของรัฐจะเกิดขึ้นได้ต้องมีพื้นฐานมาจากความมั่นคงของมนุษย์ เพราะอำนาจรัฐจะต้องอาศัยที่มาอันเกิดจากความชอบธรรมจึงจะเป็นที่ยอมรับ และสามารถปกครองผู้ใต้ปกครองได้อย่างสันติ และระบบคุณธรรมนี้จะเป็นกลไกในการตรวจสอบผู้ปกครองหรืออำนาจรัฐ ป้องกันการใช้อำนาจในการฉ้อโกง และกดขี่เบียดเบียนประชาชน การจะสร้างรัฐให้มีความยั่งยืนได้นั้นจะต้องสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าเปี่ยมด้วยคุณธรรม เมื่อผู้ปกครองมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ส่งเสริมให้มีความเท่าเทียม และพัฒนาให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว คุณธรรมย่อมสนับสนุนอำนาจรัฐ หลักมนุษยธรรมจึงมีความสำคัญเกื้อกูลต่อการอยู่รอดของรัฐ ดังนั้น ผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเชิงรัฐนิยม แม้ว่าในบางสถานการณ์ความเด็ดขาดของกฎหมายจะรองรับความอยู่รอดของรัฐและความมีระเบียบของสังคมก็ตาม แต่ผู้เขียนก็ยังมองว่าการนำมาผสมผสานทั้งสองหลักการเข้าด้วยกันจะเป็นเครื่องมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน ไม่สามารถจะปฏิเสธแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งได้

บทสรุป

แนวคิดทางปรัชญาของสำนักนิตินิยม มีลักษณะสำคัญของแนวคิด คือ ให้ความสำคัญกับระบบกฎหมาย เป็นสำนักที่มีความเห็นว่ามนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วร้าย และมีเป้าหมายทางการควบคุมทางการเมือง อันเพยจื่อเป็นนักคิดคนสำคัญที่ทำให้ปรัชญาสำนักนิตินิยมมีความโดดเด่น โดยแนวคิดของอันเพยจื่อ จะเป็นลักษณะของการผสมผสานทางความคิดระบบปรัชญาสำนักเต๋ยวักนและการปรับใช้กึ่งวิพากษ์วิจารณ์ปรัชญาสำนักอื่น ๆ อันเพยจื่อเห็นว่าหลักการด้านศีลธรรมและจารีตว่าเป็นวิธีการที่อ่อนแอไม่สามารถนำมาใช้ควบคุมสังคมมนุษย์อย่างมี

ประสิทธิผลได้ มีเพียงกฎหมายเท่านั้นที่จะใช้ควบคุมได้ ดังนั้นเขาจึงนำเอาหลักการเหล่านั้นมาปรับโน้ตศน์โดยใช้วิถีทางกฎหมายมาอธิบายเพื่อบรรลุปเป้าหมายทางการปกครอง แนวคิดที่เกิดขึ้นใหม่นั้นจึงกลายเป็นแนวคิดของเขาเอง ล้วนแต่สอดคล้องและสนับสนุนแนวความคิดนิตินิยม

อันเพยจื่อ ให้ความสำคัญกับผลสัมฤทธิ์ของวิธีการที่ทำให้เกิดผลสำเร็จมากกว่าที่จะมองเรื่องของชนบทรรมนิยมวิธีปฏิบัติในอดีตหรือวิทยาการในปัจจุบัน เขาให้ความสำคัญกับสภาวะการณ์เป็นหลัก ดังนั้น วิธีการที่จะนำมาใช้จะต้องสอดคล้องกับสภาวะการณ์ไม่ว่าจะวิธีไหนในอดีตหรือปัจจุบันหากมีความสอดคล้องกับสภาวะการณ์แล้วเขาก็พร้อมนำมาปรับใช้ ในประเด็นความสัมพันธ์ของคุณธรรมกับอำนาจอันเพยจื่อมองว่าเป็นสิ่งที่เข้ากันไม่ได้ เหมือนน้ำกับน้ำมัน จึงไม่สามารถนำคุณธรรมมาใช้ควบคุมให้สังคมมีระเบียบวินัย แต่สิ่งที่เขาเชื่อว่าจะรักษาระเบียบวินัยได้นั้นคือพลังอำนาจการข่มขู่ด้วยการลงโทษตามกฎหมายนั่นเอง โดยเฉพาะในกรณีการปกครองของรัฐการใช้กฎหมายในการปกครองจะทำให้เกิดประสิทธิภาพต่อการจัดระเบียบสังคม ดังนั้นเขาจึงปฏิเสธระบบคุณธรรมของขงจื่อ แนวคิดของอันเพยจื่อเป็นแนวรัฐนิยม โดยเขามองว่าแนวทางแห่งมนุษยนิยมที่เชิดชูคุณธรรมนั้นมีแต่จะนำความยุ่งเหยิงมาสู่รัฐ โดยเขาให้ความเห็นว่า ความเป็นส่วนตัวของบุคคลต้องแยกออกจากภาวะสาธารณะ เพราะทั้งสองสภาวะขัดแย้งกันเสมอ

จากการศึกษาแนวคิดของอันเพยจื่อ บางประเด็นผู้เขียนเห็นว่ามีความสมเหตุสมผล แต่ในบางประเด็นก็พบความขัดแย้งในตนเอง เช่น เห็นด้วยว่าในบริบททางสังคมและสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกัน ไม่อาจจะใช้วิธีการเดียวกันมาจัดการให้เกิดผลสัมฤทธิ์ได้ แต่ก็คิดว่าวิธีการในอดีตสามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ในฐานะเป็นบทเรียนหรือกรณีศึกษาได้ แนวคิดเรื่องความสัมพันธ์ของระบบคุณธรรมกับกฎหมาย อันเพยจื่อมองว่าเป็นเรื่องที่เข้ากันไม่ได้ เนื่องจากได้รับอิทธิพลจากสภาวะแวดล้อมในยุคสมัยของเขา เนื่องจากเขาอยู่ในราชวงศ์ฮั่น เป็นชนชั้นผู้ปกครองและอยู่ในยุคของภาวะสงคราม จึงทำให้เขามีแนวคิดที่จะส่งเสริมความมั่นคงของรัฐเป็นหลักโดยไม่สนใจระบบคุณธรรม ผู้เขียนเห็นว่าแนวคิดนี้ของอันเพยจื่อมีความขัดแย้งในตนเอง หากไม่มีระบบคุณธรรมแล้วจะใช้เกณฑ์อะไรมารับรองอำนาจ

ของผู้ปกครอง กฎหมายนั้นถ้าอยู่ในมือของผู้ปกครองที่ไม่มีคุณธรรมยิ่งจะทำให้บ้านเมืองเกิดหายนะมากเท่านั้น ผู้เขียนยังเชื่อว่าคุณธรรมย่อมสนับสนุนอำนาจรัฐ หลักมนุษยธรรมจึงมีความสำคัญเกื้อกูลต่อการอยู่รอดของรัฐ ดังนั้น ผู้เขียนจึงไม่เห็นด้วยกับแนวคิดเชิงรัฐนิยม แม้ว่าในบางสถานการณ์ความเด็ดขาดของกฎหมายจะรองรับความอยู่รอดของรัฐและความมีระเบียบของสังคมก็ตาม ที่สุดแล้วผู้เขียนมองว่าการนำแนวคิดทั้งสองหลักการมาผสมผสานเข้าด้วยกันจะเป็นเครื่องมือสนับสนุนซึ่งกันและกัน เพราะมองว่าแต่ละแนวคิดมีจุดเด่นในตัวเอง ผู้ปกครองจึงควรนำจุดเด่นที่พบในหลักการเหล่านั้นมาปรับใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับแต่ละสถานการณ์จะทำให้เกิดประสิทธิภาพการปกครองได้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- เขียน ธีระวิทย์. (2547). **วิวัฒนาการการปกครองของจีน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จรัญ โฆษณานันท์. (2550). **นิติปรัชญาแนววิพากษ์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์นิติธรรม.
- ทวีป วรดิolk. (2547). **ประวัติศาสตร์จีน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์. (2545). **ศาสนาและปรัชญาในจีน ทิเบต ญี่ปุ่น**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สุขภาพใจ.
- ปรกรณ์ ลิ้มปนุสรณ์. (30 สิงหาคม 2534). “ปรัชญาการปกครองของฮานเฟยเจี๊”เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง “สองปราชญ์สองยุค หานเฟยปะทะแมคเคย์เวลลี วิเคราะห์เปรียบเทียบปรัชญาการเมืองจีนกับตะวันตก” มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ โครงการศึกษาจีน สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา.
- สุวรรณ สุธาานันท์. (2533). “ข้อเสนอเบื้องต้นว่าด้วยปรัชญาประวัติศาสตร์ในทัศนะของขงจื้อ” **เอเชียปริทัศน์**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- _____. (2539). **กระแสดารปรัชญาจีน**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรุณ ภาณุพงศ์. (2531). “นิติปรัชญาของฮานเฟย”ใน สมยศ เชื้อไทย บรรณาธิการ. **รวมบทความในโอกาสครบรอบ 60 ปี ดร.ปรีดี เภษมทรัพย์**. กรุงเทพฯ : พี.เค.พรินติ้งเฮาส์.
- Bodde Dark. (1981). **Essays on Chinese Civilization**. Princeton : Princeton University Press.
- Chan Wing Tsit. (1973). **A Source Book in Chinese Philosophy**. Princeton : Princeton University Press.
- Graham, A.C. (1989). **Disputers of the Tao**. Illinois : Open Court.
- James Legge. (1966). **Confucian Analects**. Hong Kong : Wei Tung Book Store.
- Watson Burton (Tr.). (1964). **Han Fei Tzu : Basic Writings**. New York : Columbia University Press.
- วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี. (1 เมษายน 2558). **ฮานเฟยจื่อ**. http://th.wikipedia.org/wiki/ฮาน_เฟยจื่อ, (12 พฤษภาคม 2558).

มนุษย์ : กระบวนทัศน์ทางความเชื่อและความคิด

Human: the paradigm of belief and thought

ธีระพงษ์ มีไธสง

Theerapong Meethaisong

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social sciences

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Maharakham University

บทคัดย่อ

บทความนี้ พยายามหาคำตอบเกี่ยวกับมนุษย์ในหลากหลายมิติทั้งด้านศาสนาและปรัชญา เป็นคำถามเบื้องต้นที่สะท้อนให้เห็นความพยายามของมนุษย์ที่หันมาสนใจและหาคำตอบเกี่ยวกับตนเอง จากการสำรวจกระบวนทัศน์ทางศาสนาและปรัชญา พบว่า พราหมณ์-ฮินดู คริสต์และอิสลาม อธิบายที่มาของมนุษย์เชื่อมโยงกับระบบการสร้างจากสิ่งสูงสุด ส่วนศาสนาพุทธพยายามจะอธิบายในเชิงปฏิเสธแนวคิดดังกล่าว แต่ก็มีกรกล่าวถึงสิ่งที่มีลักษณะคล้ายพระเจ้าที่เรียกว่าปฏิสนธิวิญญาณ แต่มีความต่างในแง่ที่ว่าปฏิสนธิวิญญาณเป็นสิ่งไม่เที่ยง ในขณะที่กระบวนทัศน์ทางปรัชญาพยายามจะหาคำตอบด้วยหลักเหตุผลผ่านทฤษฎีใหม่ๆ แต่ก็ยังไม่สามารถจะตอบคำถามได้อย่างไม่มีข้อโต้แย้ง ส่วนในประเด็นที่เกี่ยวกับเกี่ยวกับคำถามว่ามนุษย์ที่ดีควรเป็นอย่างไร ทั้งศาสนาและปรัชญาต่างให้คำตอบในลักษณะที่สอดคล้องกันว่ามนุษย์ควรมีหลักปฏิบัติที่มุ่งไปสู่สันติภาพทั้งในแง่ของปัจเจกและการอยู่ร่วมกันในสังคม